

**Paul Gilroy Against Race: Imagining Political Culture
Beyond the Color Line.** Cambridge, Massachusetts: Harvard University
Press. 2000. 406 pages.

רבים מאמינים כי אזרח בחברה דמוקרטית נאורה חייב להיות עיוור-צבעים. גזעו של אדם אינו יכול להיות מפתח להבנת זהותו או אישיותו. אחרים מאמינים כי רק שמירה על מרכזיות זהות הגזעית והפיכת ההשתייכות הגזעית למקור של גאווה ולבסיס ליצירת סולידריות חברתית ותרבותית יאפשרו למיעוטים להשתחרר מן הצלקות שהותירו המסורת האירופית הגזענית של המאה התשע-עשרה ושלוחותיה הרצחניות במאה העשרים. וכוח זה אינו מוגבל כמו בן לתחום של לימודי שחורים; וכוח דומה ניתן למצוא גם בתנועה הפמיניסטית, בקהילייה ההומוסקסואלית וכן בקבוצות מיעוטים אחרות. פול גילרוי – פרופסור לסוציולוגיה וללימודים אפרו-אמריקאיים באוניברסיטת יל – מצרף את קולו לחסידי עוורון-הצבעים, מכיוון שלדעתו זהו המתכון היחיד להומניזם.

אנקדוטה מחייו של שוטר שחור בבריטניה מדגימה טוב יותר אולי מכל תיאוריה מלומדת את הטעונונים בעד עוורון-הצבעים.¹ תושב לונדון נרצח בתחנת אוטובוס בדרום-מזרח לונדון על-ידי גזענים לבנים. בחקירה התברר כי המשטרה לא טיפלה כהלכה במקרה, ושורה של ארגונים הפגינו נגד הטיפול המשטרתי הכושל. אחד השוטרים שהותקף על-ידי המפגינים היה שחור. השוטר – לסלי טרנר – שראיין אחר-כך, טען: "היו אלה המפגינים הלבנים. לא הבחנתי כלל במפגינים שחורים. הם בחרו בי דווקא כי הם ראו בי בוגד." גילרוי משתמש באירוע זה כדי לשאול שאלות נוקבות: "מדוע נבחר דווקא לסלי טרנר כקורבן?" האם הותקף כי הוא נתפס כבוגד? "מהי משמעותה של בגידה בהקשר זה?" האם אדם יכול לבגוד בגזע שאליו הוא משתייך? "האין המפגינים הפרוגרסיביים לכאורה, הבוחרים בו כקורבן דווקא בשל צבע עורו, מאמצים אותה לוגיקה גזענית שנגדה הם מוחים?"

גילרוי מבין היטב כי אנקדוטה, יפות ככל שיהיו, אינן יכולות לבסס טיעון. הבנה של מושג הגזע ושל האופן שבו הוא מתפקד מחייבת הבנה של מושג הזהות, ובמיוחד הבנת המתח בין הזהות האינדיבידואלית המוחשית של האדם לבין זהותו הקולקטיבית כחבר בקהילה. גילרוי אינו מביא טיעון מופשט יחיד נגד ההזדהות הגזעית כמקור של גאווה. במקום זה, הוא בוחר לנתח בפרקים 3 ו-4 את הדמיון המבני בין הגזענות הפשיסטית לבין הגזענות הפרוגרסיבית של תנועות מיעוטים.² דמיון זה מעלה חשד כי תנועות המיעוטים

1 האנקדוטה מובאת בעמודים 49-51.

2 אני משתמש במושג "גזעיות פרוגרסיבית" כדי לציין את האידיאולוגיה הגורסת כי גזע צריך לשמש מוקד של הזדהות קבוצתית. גילרוי משתמש לעיתים במושג *raciology* כדי לציין כל התייחסות לגזע כאל בסיס של זהות, בין שהוא מבוסס על אידיאולוגיה גזענית ובין שהוא מבוסס על סולידריות בין בני מיעוט גזעי. בחירת כינוי משותף כזה אינה מקרית, אלא מבטאת את תפיסתו של גילרוי שיש משהו שמאחד את הגזענות האירופית ואת תנועות המיעוטים הגזעיים כיום.

הפרוגרסיביות, ובמיוחד תנועת השחורים, אימצו מאפיינים של אויביהם המושבעים - הגזענים האירופיים.

בפרק 3 גילרוי בוחן את מאפייניה של הזהות הקולקטיבית שטופחה על-ידי הנאציזם. לדעתו, הפשיסטים הבינו את העוצמה הגלומה במחיקת הזהות האינדיווידואלית ובהפיכת האדם לבורג במכונה ענקית - בורג בלתי־מסוים בישות אורגנית גדולה. מצד אחד, זהות קולקטיבית זו מפרידה בין פרטים ששונותם אינה פרי בחירה או רצון, ומן הצד האחר, היא מלכדת פרטים שאחדותם הינה צו־גורל בלתי־נמנע. כך צועדים בחולצות שחורות גרמנים אריים: פועלים ובורגנים, עשירים ועניים, צעירים וזקנים; שעה שיהודים - בין בורגנים בין פועלים, בין צעירים בין זקנים - מוצאים למחנות.

לרבים נדמה כי רטוריקה פשיסטית קולקטיביסטית זו הינה כיום נחלתן של קבוצות־שוליים קיצוניות. אחת הטענות המרכזיות של גילרוי היא כי אף־על־פי שחסידי הפוליטיקה הגזעית הפרוגרסיבית שונים במובנים חשובים מחסידי הגזענות האירופית המסורתית, יש דמיון מבני בין שתי התנועות. רטוריקת הגזע של השחורים, בדומה לרטוריקה הפשיסטית, מאיינת את ההבדלים בין פרטים - הבדלים שהינם פרי בחירתם־הם. בעוד שהזהות האינדיווידואלית הינה דינמית, מתפתחת ומשנה צורה בהתאם לבחירותיו ולהחלטותיו של הפרט, הזהות הגזעית מקבעת את הפרט בסד שנקבע כבר בלידתו. הזהות הגזעית הינה לפיכך סטטית, פרי גורל עיוור. ניתוח זה מסביר את אהדתו העמוקה של גילרוי לזהות של גלות, המהווה חלופה לזהות הגזעית או הלאומית המאובנת. זהות של גולים מערערת על הטריטוריה כבסיס הזהות ומבוססת על מתח בין מקום המגורים ומקום ההשתייכות. זהות של גלות, בניגוד לזהות גזעית או לאומית, הינה לפיכך דינמית, נזילה ופתוחה לשינוי ולהתחדשות.

לדמיון בין הגזענות הפשיסטית לבין גזעיות פרוגרסיבית יש היבטים נוספים. גילרוי מצביע בפרק 4 על תהליך האסתטיזציה של הפוליטיקה הפשיסטית ועל הדמיון בין תהליך זה לבין הנטייה לאסתטיזציה של הפוליטיקה הגזעית הפרוגרסיבית. צלב־הקרב ותהלוכות־הענק התיאטרליות הנאציות, שהונצחו בסרטיה של לני ריפנשטל, מדגימים את חשיבותה של האסתטיקה באידיאולוגיה הנאצית. מרכזיותם של סמלים חזותיים בתרבות הנאצית אינה מקרית. צלב־הקרב היה סמל שהביא סדר לעולם כאוטי ומאיים ואשר סימל את האחדות הפוליטית־הלאומית. במסגרת תרבות אסתטית זו הייתה חשיבות מיוחדת לגוף ולתרבות־הגוף כחלק מתהליך ההשתתפות הפוליטית. האסתטיזציה של המיתוס הגזעי, ובמיוחד של ההרואיום הנורדי, באו לידי מימוש מושלם בתיאטר הנאצי של האולימפיאדה בברלין בשנת 1936.

האסתטיזציה של הנאציזם מאפיין לדעת גילרוי גם את הגזעיות הפרוגרסיבית המתוארת בפרק 5. גילרוי מדגים בביקורתיות, אך ללא התלהמות, את חשיבותה של תרבות־הגוף השחורה במסגרת התרבות השחורה האמריקאית, ואת הדמיון בין תרבות זו לבין תרבות־הגוף במשטר הפשיסטי. הייצוג החזותי של גופות חסונים העוסקים בספורט או במין מהווה בסיס לתחושת ההזדהות הגזעית השחורה החדשה. ייצוגים אלה של הזהות השחורה הינם לעיתים קרובות הטרוסקיסיטיים. אולם מעבר למסרים פוליטיים שליליים אלה או אחרים, היבטים אלה מייצגים לדעת גילרוי טרנספורמציה של פוליטיקה לאסתטיקה. האדם השחור בתרבות חדשה זו מוגדר על-ידי הגוף השחור. הביז'ופוליטיקה הגזעית הפרוגרסיבית יוצאת כמובן מהנחות גורמטיביות שונות מאלה של הגזענות

הישנה, אך יחד עם זה היא מאמצת מבלי משים היבטים מרכזיים של הגזענות האירופית המסורתית. מכאן נובעת מסקנתו המרכזית של גילרוי כי יש לנטוש את הגזע כמוקד הזדהות קולקטיבי.

הניתוח של גילרוי הינו ניתוח עשיר המשתמש בדיסציפלינות מגוונות הכוללות ביקורת אומנות, ספרות, היסטוריה, פילוסופיה וסוציולוגיה. גילרוי חש בנוח כאשר הוא עובר מניתוח סרטי כדורסל בני-זמננו לניתוח טקסטים קלסיים של קנט והגל. לאדם כמוני, שהכשרתו העיקרית היא בפילוסופיה אנליטית, קשה לא להרהר אם העושר האינטלקטואלי, המבוטא לעיתים קרובות בלשון מפותלת ומצועצעת, מבסס אכן טענה כללית נגד הגזעיות הפרוגרסיבית. האם יש משהו בתיאוריות הגזעיות הפרוגרסיביות ובמושג הזהות הקולקטיבית הגזעית המחייב את חסידיה הפרוגרסיביים לחזור על טעויותיהם של הגזענים האירופיים?

מבלי לבסס טענה זו, אומר שהחשד שלי הוא כי טיעון כללי נגד הגזע כמוקד הזדהות קולקטיבי נידון לכישלון. זהות קולקטיבית יכולה להיות לאומית, גזעית, דתית, אידיאולוגית או אחרת. בסיס הזהות הקולקטיבית – דת, גזע, לאום או אידיאולוגיה – אינו קובע כשלעצמו אם זהות זו הינה מאובנת או דינמית, אם היא אסתטית או אחרת. מאפיינים אלה נקבעים על-ידי צרכים עמוקים יותר של חברי הקהילה הרלוונטית. לכן, המאובנות והאסתטיציזם של תנועות מיעוטים לא ייעלמו אם מוקד ההזדהות הקבוצתית הגזעית ייעלם ובמקומו תתפתח זהות קבוצתית אחרת. מבלי לבסס טענה כללית ביחס לאופייה של זהות גזעית במובחן מזהויות אחרות, נותר ספרו של גילרוי בגדר אוסף אנקדוטות מעניין וחשוב המדגים סכנות מסוימות בחשיבה הגזעית הפרוגרסיבית, אולם הוא נכשל בניסיון לבסס את התיזה השאפתנית שלפיה יש לזנוח את הגזע כבסיס של זהות קולקטיבית.

אלון הראל

האוניברסיטה העברית בירושלים